

Граматичні, стилістичні й термінологічні помилки при перекладі правових текстів

Оксана Газдошова

Університет імені Масарика, м. Брно, Чехія

При підготовці статті я виходила з коректури монографії «Арбітражний процес у Чеській Республіці», яку проф. Олександр Белоглавок написав англійською мовою. Книга містить сім мовних версій (англійську, німецьку, французьку, іспанську, польську й українську). Я брала участь у коректурі українського варіанту. Коректорську роботу ускладнював, зокрема, факт, що український переклад зроблено з російської версії та при коректурі не був у розпорядженні оригінальний текст (знайти можна було лише цитати з чеських чи словацьких законів). Коректура була складною також у зв'язку з тим, що над перекладом працювало кілька осіб, котрі попередньо не домовилися щодо використання термінології, а також довелося узгоджувати різний стиль перекладачів і різні переклади однакових цитат законів.

Перекладачі чеського походження можуть допускатися під впливом своєї рідної мови наступних **граматичних помилок**:

Після негачії повинен стояти іменник у родовому відмінку: *жодна зі сторін не має намір*, правильно *не має наміру*;

Присудок «бути» у формі «є» вимагає орудний відмінок: *є також типове*, правильно *є також типовим* чи *також типове*.

Яке закінчення слід вибрати в **родовому відмінку однини іменників чоловічого роду 2 відміни**, викликає проблеми не лише в перекладачів української мови, котрі не є носіями мови, але і в українців. Необхідно вивчити перелік значенневих груп слів, у яких в родовому відмінку додається закінчення **-а, -я**, а в яких **-у, -ю**. Часто відрізняються флексії в українських термінів і їх чеських відповідниках: *предмета X předmětu, закону X zákona, світу X světa*. Про відмінні закінчення в іменників іншомовного походження поговоримо пізніше.

Деякі українські іменники можуть мати в родовому відмінку як закінчення **-а, -я**, так закінчення **-у, -ю**. Вибір відповідного афікса залежить від контексту. У таблиці наводимо кілька українських слів, у яких найчастіше трапляються помилки, додано теж чеські еквіваленти:

наз. в.	родовий відмінок	
<i>акт</i>	<i>акта</i> – akt, listina, spis	<i>акту</i> – akt, čin; dějství

<i>елемент</i>	<i>елемента</i> – prvek, složka, element (конкретне)	<i>елементу</i> – element (абстрактне)
<i>рахунок</i>	<i>рахунка</i> – (документ) účet, faktura	<i>рахунку</i> – účet, konto; počet, výsledek
<i>термін</i>	<i>терміна</i> – termín, odborný název	<i>терміну</i> – (čas. údaj) termín, lhůta

Субстантивні терміни інколи мають в чеській та українській мовах **різне число**:

ЧМ	число	УМ	число
<i>informace</i>	одн., мн.	<i>інформація</i>	одн.
<i>schůze</i>	одн., мн.	<i>збори</i>	мн.
<i>stanovy</i>	мн.	<i>статут</i>	одн., мн.

Іменники, що позначають юридичні терміни, можуть відрізнятися в українській і чеській мовах також **родом**, найчастіше це стосується лексики іншомовного походження, наприклад:

ЧМ	рід	УМ	рід	ЧМ	рід	УМ	рід
<i>arbitráž</i>	ж	<i>арбітраж</i>	ч	<i>kontrola</i>	ж	<i>контроль</i>	ч
<i>depozitum</i>	с	<i>депозит</i>	ч	<i>narkotikum</i>	с	<i>наркотик</i>	ч
<i>dividenda</i>	ж	<i>дивиденд</i>	ч	<i>procento</i>	с	<i>процент</i>	ч
<i>imunita</i>	ж	<i>імунітет</i>	ч	<i>recidiva</i>	ж	<i>рецидив</i>	ч

При **перекладі інтернаціоналізмів і слів іншомовного походження** треба бути обережними, адже між ними знаходиться значна кількість так зв. «фальшивих друзів перекладача». Під впливом рідної мови можемо помилково вважати, що в іноземній, в нашому випадку українській мові, такі слова і терміни звучать однаково. Однак часто існують відмінності, які пов'язані з історією мови – інтернаціоналізми чи іншомовні слова запозичуються з різних мов-посередників, пристосовуються до орфографічних правил, до системи конкретної мови. Ми вже згадували про відмінності в числі та роді, зараз торкнемося трохи ближче відмінювання.

Чеські слова типу *vízum* зберегли частково латинські закінчення (*vízum* – *víza*, ...), а також приналежність до середнього роду, на відміну від українських слів на *-ум*, які належать до чоловічого роду, закінчення змінилося на суфікс, що при відмінюванні залишається: *podíum* – *podíumu*, ...

Чеські іменники середнього роду з закінченням *-o* змінюються, як і питомі субстантиви, на відміну від українських відповідників, що є незмінними: ч. *embargo* – *bez embarga* Х укр. *ембарго* – *без ембарго*.

У деяких випадках можуть чеські й українські юридичні терміни відрізнятися у закінченні іменників чоловічого роду в родовому відмінку,

наприклад: ч. *certifikát – certifikátu, dokument – dokumentu* X укр. *сертифікат – сертифіката, документ – документа*.

У слів зазначених груп може спостерігатися відмінна структура чи правопис.

ЧМ	УМ
<i>advokacie</i>	<i>адвокатура</i>
<i>cenzus</i>	<i>ценз</i>
<i>de facto</i>	<i>де-факто</i>
<i>konzulát</i>	<i>консульство</i>

ЧМ	УМ
<i>licence</i>	<i>ліцензія</i>
<i>majoritní</i>	<i>мажоритарний</i>
<i>manažer</i>	<i>менеджер</i>
<i>notář</i>	<i>нотаріус</i>

При коректурі зустрічалися також **стилістичні огріхи**. У наступній таблиці наведені приклади найчастіших **росіянізмів**:

росіянізм	правильно УМ	росіянізм	правильно УМ
<i>бувший</i>	<i>колишній</i>	<i>по відношенню до</i>	<i>стосовно, відносно</i>
<i>в першу чергу</i>	<i>насамперед, передусім</i>	<i>по закону</i>	<i>за законом</i>
<i>в якості</i>	<i>як</i>	<i>приймати до уваги</i>	<i>брати до уваги</i>
<i>впливає</i>	<i>впливає</i>	<i>приймати участь</i>	<i>брати участь</i>
<i>з другого боку</i>	<i>з іншого боку</i>	<i>слідувати</i>	<i>впливати; наступати</i>
<i>мова йде</i>	<i>їдеться</i>	<i>у значній мірі</i>	<i>значною мірою</i>
<i>на протязі 3 днів</i>	<i>протягом 3 днів</i>	<i>у смислі</i>	<i>у розумінні</i>

Під впливом рідної мови можуть чехи допускатися помилок у словах, які звучать в обох мовах подібно. У зазначеному тексті траплялися наступні випадки **богемізмів**: ч. *na rozdíl* → *на розділ*, правильно *на відміну*, ч. *vysoká úroveň* → *висока рівень*, правильно *високий рівень*.

У тексті іноді з'являлися **термінологічні неточності**, наприклад дослівні переклади чеських термінів, коли перекладачі не перевірили поняття у відповідних українських кодексах чи документах.

ч. термін	укр. калька, неправильний термін	адекватний укр. відповідник
<i>majetkové právo</i>	<i>майнове право</i>	<i>право власності</i>
<i>právní čin</i>	<i>правова дія</i>	<i>правочин</i>
<i>výslech svědků vyslýchaný</i>	<i>заслуховування свідків заслуханий</i>	<i>допит свідків допитуваний</i>
<i>popření rodičovství</i>	<i>опростування батьківства</i>	<i>оспорювання батьківства</i>

<i>rozhodčí smlouva</i>	<i>арбітражний договір</i>	<i>арбітражна угода</i>
<i>soudní senát</i> <i>rozhodčí senát</i>	<i>сенат</i> <i>форум</i>	<i>(судова) колегія</i> <i>арбітражна колегія,</i> <i>колегія арбітрів</i>
<i>společné jmění</i> <i>manželů</i>	<i>спільне майно подружжя</i>	<i>спільна сумісна</i> <i>власність подружжя</i>
<i>trestný čin</i>	<i>кримінальний злочин</i>	<i>злочин</i>

Між недоліки перекладу належала також неєдність термінології, про яку згадувалося вже вище. Як приклади можемо навести переклад чеського терміна *Obchodní zákoník – T(m)orgovельний кодекс / T(m)орговий кодекс / Комерційний кодекс*.

У тексті зустрічалося також багато **орфографічних помилок**, які стосувалися, передусім чергування У – В, І – Й – ТА, З – ІЗ – ЗІ (*в зв'язку*, правильно *у зв'язку*), написання Г і Г (напр., *обгрунтування*, правильно *обґрунтування*), використання дефісу (*Кримінальний процесуальний кодекс*, правильно *Кримінально-процесуальний кодекс*).

Як підсумок хочемо нагадати, що переклад юридичних текстів, зокрема законодавчих, дуже складна справа та необхідно, щоб перекладач досконало знав не лише мови, з якої та на яку перекладає, але й добре орієнтувався в правничій термінології обох мов.

Література

- Великий енциклопедичний юридичний словник. За редакцією акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. Юридична думка, Київ 2007.
- Сербенська, О.: Антисуржик. Світ, Львів 1994.
- Український правопис. Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України, Ін-т укр. мови НАН України. Наукова думка, Київ 2007. 288 с.
- Bělohávek, Alexander J.: Arbitration law and practice in the Czech Republic: (with regard to the arbitration law in Slovakia). Praha : Linde, 2009. 3108 s.
- Hendrych, D. a kol.: Právnícký slovník. C. H. Beck, Praha 2001.
- Myronova, H., Gazdošová, O.: Česko-ukrajinský právnícký slovník, Masarykova univerzita, Brno 2009. 374 s.
- www.franko.lviv.ua/lknp/mova/sur/s/sl.htm [10 жовтня 2009 р.]
- www.sbcz.cz [6 жовтня 2009 р.]
- www.zakon.rada.gov.ua [10 жовтня 2009 р.]

Summary

The paper focuses on the most common grammatical, stylistic and terminological mistakes that are made when translating Czech legal texts to Ukrainian.

Translation, law terminology, Czech, Ukrainian, mistakes, russism

Gazdošová, Oľana. Граматичні, стилістичні й термінологічні помилки при перекладі правових текстів. In *Ucrainica IV. Současná ukrajinistika. Problémy jazyka, literatury a kultury Sborník vědeckých článků z V. Olomouckého symposia ukrajinistů střední a východní Evropy, konané 26.-28. srpna 2010*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, s. 272-275, 4 s. ISBN 978-80-244-2500-9.